

Др Лука Ђаковић

ЂУРО ЂАКОВИЋ У СЂЕЊАЊИМА ЧЛАНОВА ЊЕГОВЕ НАЈУЖЕ РОДБИНЕ, ДРУГОВА И ПРИЈАТЕЉА

Како су лик и дјело Ђуре Ђаковића, педесет година после смрти, остали сачувани у сјећањима најуже родбине, другова и пријатеља – била је задаћа коју сам себи поставио одређујући се да у обиљежавању 60. годишњице јубилеја КПЈ односно СКЈ – СКОЈ-а и револуционарних синдиката напишем овај прилог.

Морам, међутим, одмах признати да сам у сакупљању ове грађе наишао на не мале потешкоће. Прије свега, временска дистанца – равно пола вијека од његове смрти, представља, рекао бих, распон времена у којем, по нужди природних закона, блиједе успомене, а са њима и свјезина сјећања на догађаје и збивања тога времена. Позитивно је што су анкетирани особе и поред ове чињенице жељеле да у форми казивања или свједочења учествују неким својим прилогом.

Сматрао сам корисним да путем сјећања савременика покушам да бар нешто допринесем попуњавању слике лика и дјела Ђуре Ђаковића, а тиме, с обзиром на улогу Ђуре Ђаковића у радничком покрету, и на освјетљавање неких елемената историје самог покрета.

Стекао сам утисак да је о животу и дјелу Ђуре Ђаковића, онолико колико се и до сада писало и говорило, тешко нешто посебно ново рећи. Ипак, чини се да сваки детаљ у том мозаику има значај и своју вриједност, а то ме је и охрабрило да у раду на сабирању мемоарске грађе, коју сам трам као допуну постојећим архивским изворима, проведем неку врсту анкете са савременицима Ђуре Ђаковића, прикупљајући њихова сјећања о лику и дјелу ове револуционарне личности.

Материјали које сам прикупио на овај начин, а које сам забиљежио и на магнетофонској врпци, похрањени су у архиву Института за историју у Сарајеву. Они су на тај начин стављени на располагање свим заинтересованим лицима.

Истовремено сам прегледао и архивску оставштину Бранислава Ресимића у Архиву Института за историју радничког покрета у Загребу, гдје је у фонду Ресимићеве збирке сачувано преко четрдесет текстова сјећања на живот и дјело Ђуре Ђаковића, његових савременика и сабораца.

То је разлог да у овом кратком прилогу покушам укратко назначити основне мисли исказане у сјећањима и казивањима Ђаковићевих савременика.

Заједничка значајка свједочења учесника у проведеној анкети упућују на закључак да је Ђуро Ђаковић био универзална личност радничког покрета. У потпуности се уклапао у синдикални покрет, а према датим приликама показивао је изузетну активност и у партијско-политичком животу. Надаље, особено изражена карактерна особина Ђуре Ђаковића, која се такође може извући као заједничка у свим овим казивањима, била је у чињеници што он у цјелокупној дјелатности у радничком покрету никада није прихватио строге форме институционалног рада. Стално је био у покрету и у контакту с људима, на изглед у малом и ситном раду, али то је увијек било с осмишљеном идејом широке концепције у буђењу свијести радних људи.¹⁾ На себи својствен – једноставан начин указивао је на то какву снагу има јединствено организован раднички покрет у класној борби и на методе којима треба ићи у бици за класно ослобођење.

Сви учесници у анкети су у својим казивањима истакли да су Ђуру Ђаковића у свакодневном раду доживљавали као личност која је оданости својих идеја подвргла цјелокупан свој живот. За све је био оличење неисцрпне енергије која се ни под каквим условима, па и репресивним мјерама, није дала умањити. Једном ријечју, био је типичан примјер пролетера који је у свакодневним процесима борбе израстао у правог радничког трибуна, плијенећи људе пажњом, ватреним ријечима, дјелом и личним примјером.²⁾ Доживљавали су га као врло оштроумног човјека, који је посједовао изузетан рефлекс, осјећајући као пролетер ствари око себе и посједујући способност да их не само сагледа него да их и реално процијени.

Његове одлучне иступе, када је било потребно, нису доживљавали као агресивне поступке човјека проишле из експлозивног карактера лично-

1) »Ђаковића сам упознао још као младог човјека године 1906, за вријеме излета у селу Лукавцу код Сарајева. Тамо је био приређен импозантни збор, који се дуго памти. Тај излет и збор није се могао одржати у највећој близини Сарајева, јер је била забрана сакупљања.

На том збору два радника из Творнице духана у Сарајеву говорили су о тешким радним, плаћеним и хигијенским условима у Творници. Кад су завршили своје говоре, настаје опћи плесак с повицима 'Ђуро!...' 'Ђуро!...' Нека сада говори. Многи су се питали: А је ли он ту? Кад су дознали да је он, присутан, отишли су до њега и донијели га на раменима на зборну говорницу, тражећи да им и он одржи говор.

Кад је започео говор, није могао доћи до ријечи за пуних десетак минута, како је настало одобравање. Па и послједје, код образлагања о потреби организације и слози радника, био је Ђаковић често прекидан одобравањем.

Кад је излет и збор завршен, најодлучнији другови окруже Ђаковића, да би га заштитили од евентуалног насртаја полиције, јер је иста била окружила цијело зборно мјесто.

Међу радништвом Творнице духана он је био толико обљубљен, да га сви друкчије нису звали већ само »Наш Ђуро«, или »Ђуро«, кад се то име изговорило, мада је било још људи именом Ђуре, сви су знали на кога се то односи.«

Из изјаве Ивана Милошевића, типографског радника, пензионера, са станом у Скерлићевој улици бр. 20, приземно, Сарајево.

Оригинал у Архиву Института за историју радничког покрета у Загребу – у Фонду Ресимићеве збирке бр. 146/21

2) »Ђуро Ђаковић је био надасве идеалан и борбен друг. Имао је одређене погледе по свим питањима. Он се у својем увјерењу за ништа на свијету није дао поколебати.

Даље, Ђаковић никад није истицао своју националност, за њега су били сви једнаки, ако су били другови, били они муслимани, католици или које друге вјере. Дапаче је оштро устајао против оних који су били национални шовинисти. Он је умјесто истицања националности, вјере и боје коже, истицао братство, право братство свих радника и сиромашних слојева.«

Из изјаве Стјепана Андрића, стројобравара, Сарајево, Скендерија бр. 7.

Оригинал у Архиву Института за историју Радничког покрета у Загребу – у Фонду Ресимићеве збирке бр. 146/1.

сти, спонтаног бунције, који је своја лична незадовољства или догађаје из текуће свакодневнице претакао у јавно дјеловање.

Напротив, учесници у анкети, посебно они који су са њим дуже радили, наглашавају да су наступили Ђуре Ђаковића имали свој дугогоричније осмишљени карактер, да су били прожети узвишеном идејом.³⁾

Када је ријеч о политичким увјерењима, из прикупљене се грађе недвосмислено намеће закључак да је Ђуро Ђаковић ипак био и чврсто везан за свакодневни живот и средину у којој је живио.⁴⁾ Имао је истанчан слух за реалност, па је једино тако могао одољети времену у коме је живио, супростављати се таласима доктринерства и шаблонизма, који су свадесетих година у идејно-политичком погледу заплъускивали КПЈ.

Тако су људи доживљавали Ђуру Ђаковића у оно вријеме, и тако су га и данас – на одстојању од пола вијека фиксирани у својим запамћењима.

Ти утисци су, може се слободно рећи, и послије 50 до 60 година остали упечатљиви докуменат. Нису јединствени само код оних који су му породично, пријатељски или као класни саборци и другови били блиски, можда и искрено наклоњени, него су исти и изван тих кругова, што још више објективизира ту слику.⁵⁾

3) »Ђуро Ђаковић је сваки пут наступао одлучно, нарочито против мекушаца. У љути ни ударио би по столу шаком. Мекушцима и осталим знао је у лице рећи своје мишљење, без обзира да ли се они љуте или не.«

Из изјаве Рајка Витаса, типографског радника, Сарајево, Светозара Марковића бр. 27/И. Оригинал у Архиву Института за историју Радничког покрета у Загребу у Фонду Реси-мићеве збирке бр. 146/40.

4) »Дошао сам у Фабрику духана у Сарајево 15. 8. 1915. године. Било ми је 12 година. На рад сам морао отићи јер нас је у породици било много дјеце, а мало хране. У Творницу сам испочетка почео да радим на сортирању листова духана. Из тога неколико тједана касније премјештен сам на изради паковања цигарета и радио на истим машинама, гдје је Ђаковић био бравар и поправљао их код квара, односно руководио њима.

Он је био организациони повјереник. За раднике се је бринуо као за своју рођену дјецу. Ако је који радник или радница била кажњена од стране пословође или кога од управе Творнице, он је одмах нишао интервенирати и спречавао извршење казне.

Управа је забранила уношење хране у одјељење, и узимање исте при раду. Међутим, радници-це су мимо те забране уносили храну и узимали је за вријеме рада, јер нису могли дочекати доручак или ручак, усљед велике исцрпљености код рада, а и онако недовољне и слабе калоричне исхране.

То је дознао злогласни Зјалић и једног дана, не јавивши никоме о својој намјери, дошао је у одјељење картонаша, и све претурио око машина и гдје год је нашао и најмањи комадић хране, узео је, отворио прозор и бацао на двориште.

Кад је то Ђаковић видио, одмах је отишао код директора Фабрике Надалија и протестирао против таквог нечовјечног поступка Зјалића, затраживши да се радницама за бачену храну даде одштета и изграде дрвени ормари са шупљикавим вратима гдје ће радници-це спремати своју храну, и неће је више метати по творници, тј. на близини радног мјеста, већ на то одређено мјесто, и да се тачније и погодније одреди доручак радника. Директор је уважио интервенцију Ђаковића«

Из изјаве Сафета Смајића, књиговезачког радника, Сарајево, Ул. Испод града бр. 15. Оригинал у Архиву Института за историју радничког покрета у Загребу – у Фонду Реси-мићеве збирке бр. 146/38.

5) Интересантна је и изјава Фране Раушера, дугогодишњег политичког противника Ђуре Ђаковића, из које доносимо сљедећи извод.

»Ђуро Ђаковић је још за школског времена био врло борбен и у тој борби неустрашив. Ту борбеност, односно наклоност, да се и са »црним ђаволом« ухвати у коштац, ако се радило да му се скрше рогови, задржао је до краја свога живота. Он није, као многи други, био као сламка, која када се запали брзо се угаси. У раду и борби био је постојан; његов се жар никад није угасио.

Анкета је, такође, вођена и с најужим члановима обитељи и родбине Ђуре Ђаковића са циљем да се унесе више свјетла, да тако кажемо, у његов »приватни живот«.

Из материјала који се на ово питање односе, произилази да и ова страна лика Ђуре Ђаковића показује пуну сагласност с његовим особинама израженим у јавном дјеловању, тако да се он може сагледати, односно да егзистира као комплетна личност.

Овакви методи дјелатности врло брзо доносе резултате избацујући личност Ђуре Ђаковића у свим радничким срединама на завидно висок ниво.

Његова популарност и престиж произилазе из повјерења које му поклањају сви с којима је у контакту и раду. То се подједнако односи на средине у којима је Ђуро Ђаковић дуже боравио и радио, што је био случај у Сарајеву, као и на оне у којима је рођен и одрастао. То се такође односи на средине у којима се повремено као активиста радничког покрета појављивао и радио, као на примјер, у Зеници, Варешу, Јајцу, Мостару, Травнику, Крешеву, Фојници, Брези, Кисељаку, Завидовићима, Београду, Загребу, Дугој Реси или било којем другом крају наше земље.

Да је то тако, види се из изворних материјала и грађе о којој је ријеч, а у којој сам по принципу осмишљене анкете инсистирао у покушају да од што већег броја савременика добијем максимално исцрпан одговор.

Мислим да је ово највећа вриједност прикупљене мемоарске грађе.

С друге стране, резултати ове анкете указују на то да је стил који је заступао Ђуро Ђаковић у своме раду, а који се огледао у непосредном свакодневном контактирању с великим бројем радника различитих занимања, узраста, услова живота и рада, њему самом пружио могућности да дијелећи исту судбину у свакодневном животу са својим друговима, као радник металац, супруг и отац бројне обитељи⁶⁾ осјети и до у танчине упозна потребе радника у приликама какве су биле у тадашњим друштвеним односима.

Морално је био необично јак, човјек челичне енергије, а уз то необично дружељубив. У опхођењу је просто привлачио као магнет, а то му је, рекао бих, и донијело велику популарност. У разним акцијама, које је он организовао, и у којима је требало и излагати се разним опасностима, био је врло довитљив. Ради његове велике и чврсте моралне засаде – нитко од његових сурадника никада у разним »илегалним« акцијама, са којима је он руководио, није страдао од полиције – иако је посљедњих година прије његове погибије толико пута био »на испиту«, у разним полицијским затворима.

На другој страни, он је ради своје борбености, која га је красила, код људи са којима је долазио у додир, остављао утисак да тај човјек није у стању ни перце ишчупати мухи. Међутим, силно је мрзио издајце, и у тој мржњи био је готов да као бијесан вук нападне изроде и физички их казни.»

Из изјаве Фране Раушера, дате у Сарајеву 24. марта 1949. године. Оригинал се налази у Архиву Института за историју радничког покрета у Загребу – у Фонду Ресимићеве збирке бр. 146/23.

6) Дјеца Ђуре и супруге му Манде Ђаковић, рађала су се овим редом:

1. Дијете – мушко, Стјепан 15. XII 1912. год.
2. Дијете – мушко, Карло, умрло након 4 мјесеца
3. Дијете – мушко, Мирослав, умрло након 8 дана
4. Дијете женско, Ружа, 10. IX 1917.
5. Дијете мушко, умрло дан послје породе
6. Дијете мушко, Јосип, 15. VII 1921.
7. Дијете женско, Зденка, умрла 4 мјесеца, након породе.

Ђуро Ђаковић је, дакле, своју револуционарну личност радничког првака стицао и развијао у оним преломним тренуцима свјетских друштвено-економских процеса који су мијењали историјске токове свога доба, а који су имали одраза и на раднички покрет југословенских земаља и без обзира на то што се он у то вријеме налазио у почецима организованог учвршћивања на ширим просторима у јединствену политичку снагу. Мислим да у овој чињеници треба тражити одговоре када се постави питање праве улоге Ђуре Ђаковића у развоју југословенског радничког покрета. Испољавајући се у раду као пролетерски интернационалиста, Ђуро Ђаковић уважава објективне околности и услове у којима се у свом развоју налази југословенски раднички покрет у годинама непосредно послје првог свјетског рата. Он прати и покушава да утиче на збивања и догађаје које доносе преломне године првог свјетског рата, у којима послје побједе октобарске социјалистичке револуције, социјализам постаје стварност. У том смислу је велика заслуга Ђуре Ђаковића и у орђанизовању Конгреса уједињења 1919. године.

У анкети нису изостала свједочанства његових савременика из радничког покрета Босне и Херцеговине, која су јединствена у оцјени да је Ђуро Ђаковић 1919. године у организовању Конгреса уједињења припадао врху његових иницијатора. Уосталом, из досад објављених докумената могуће је јасније одредити мјесто и улогу Ђуре Ђаковића, анализирајући његову дјелатност, на примјер, на Вуковарском конгресу тј. од избора у врховно руководство КПЈ, па све до смрти 1929. године.

Ако сам у свом напору, прикупљајући сјећања и свједочења савременика Ђуре Ђаковића о његовом лику и дјелу, успио да допринесем попуњавању слике и сазнања о тој заиста истакнутој личности југославенског радничког покрета, бар из првих година његове дјелатности, онда и труд и напор који сам уложио имаће своје вриједности.